

Research Paper

The Influence of Religious Beliefs on Turkmen Jewelry Arrays

Mustafa Rostami^{*1} , Tahereh Mir²

¹ Associate Professor, Department of Handicrafts and Art Research, Faculty of Art and Architecture, Mazandaran University; Email: m.rostami@umz.ac.ir

² Master of Islamic Art, Islamic Art University of Tabriz, Email: Tahereh_mir64@yahoo.com

Received:

February 1, 2023

Accepted:

June 4, 2023

Available online:

January 22, 2024

Keywords:

Religious ideas and beliefs, Arrays, Jewellery, Anthropology, Turkmen

Abstract

Many patterns and designs of Turkmen jewelry have been influenced by the religious beliefs of people in different rural, nomadic, and urban Turkmen areas. Many Islamic ideas and beliefs, totemism, and other rituals are hidden in the hearts of all kinds of arrays of Turkmen jewelry to reveal to those who know or discover the secrets through signs and symbols. The diversity of beliefs and totems in the Turkmen people has caused many types of patterns to be created and preserved for different uses in Turkmen's jewelry. In this research, which was carried out using a descriptive and analytical approach and the data was collected through the library and field methods, while expressing the characteristics of Turkmen jewelry, the influence of beliefs and opinions on Turkmen jewelry was investigated with an emphasis on religious beliefs. The result of the research indicates that the various beliefs and customs of the Turkmen people show themselves more than anything else in their works, especially in their jewelry arrays. Many of these patterns are derived from their opinion and belief, which Turkmen artists implement in an abstract form in their art. In Turkmen's belief, these pieces of jewelry, in addition to the decorative aspect, protect them against unknown forces.

***Corresponding Author:** Mustafa Rostami

Address: Department of Handicrafts and Art Research, Faculty of Art and Architecture, Mazandaran University

Email: m.rostami@umz.ac.ir
Tel: 09111144844

Extended Abstract

1. Introduction

The manufacture and production of local jewelry in Iran has a long history and has been customary for a long time, but Turkmen's jewelry has been forgotten less compared to the local jewelry of other regions. Turkmen jewelry is often made in the form of large pieces without details, and often simplified designs of flowers and plants and magical patterns with agate gems and sometimes colored glass are used on their surface.

Nowadays, most Turkmen arts are produced in home workshops, and according to this, the only important source for studying and knowing them is the works themselves that have been left or are being produced. In addition to classifying the types of jewelry, this research tries to investigate the impact of Islamic ideas and beliefs, totemism, and rituals on Turkmen jewelry in order to revive this art in the region.

Turkmen jewelry has been used not only for women but also for men. It should be mentioned that these jewelries are not decorative for men, but rather evoke the aspect of belief and opinion in the mind. For example, we can refer to an ornament that is in the shape of a bow and arrow, because the bow and arrow is a symbol of power in Turkmen culture.

In most of the Turkmen jewelry, there are hanging grapes that when moving, jingling sound of these pieces of jewelry will keep Turkmen away from evil spirits; this was a belief that was left from the distant past, and the interesting thing is that over time, even with the acceptance of Islam, this belief still exists among Turkmen people.

Among the Turkmen jewelry, a large number of them are used for young children and teenagers. In order to protect their children from unexpected occult events, Turkmen's ancestors hang various special pieces of jewelry, such as scrolls, from their children's necks. In the Turkmen culture, there is a ritual that when a child is born, jewelry is hung on them to ward off evil and evil eyes, and when the child begins to walk, bells called "buqavi" are tied around the child's feet; this ornament makes a jingling sound while walking, which according to Turkmen, is meant to ward off evil.

Turkmens are people with a complex and different culture in which many secrets are hidden. These people have a lot of respect for their art. Turkmen goldsmiths engrave their thoughts and beliefs beautifully on their jewelry. They use the elements taken from nature around them in their art. Due to their religious beliefs, Turkmen people do not allow the use of natural animal and human patterns in their art and mostly use abstract shapes and images.

In this research, which was conducted in an analytical-descriptive way, and its data was collected in the library and especially in the field (observation and interview), an attempt was made to enumerate the features and types of Turkmen jewelry and investigate and analyze the role of the ideas and beliefs of the Turkmen people in the array of jewelry.

2. Research background

Considering the search carried out in different databases and libraries, the following studies can be regarded as close and related to the content of the present research that the writers have tried to use.

1- Ramona Mohammadi in a book titled "Clothes and Jewelry of the Turkmen

People" (2009), has introduced Turkmen clothing and jewelry and their roles, properly.

2- Ebrahim Kalte, in a book titled "Turkmen Jewelry" (2003), introduced Turkmen jewelry, but did not mention their special patterns.

3- In a book titled "History of Turkmen Culture and Art", Volume 3 (2009), Asadolah Maatoufi has provided useful information about Turkmen arts and their culture.

4- Nahid Omidi in a book titled "Eye and Heart and Hand" (2003), introduced the arts of the people of Khorasan, including Turkmen art, but did not mention the patterns of Turkmen arts.

5- Maral Batirava, in an article entitled "Protective necklace¹ for evil eyes", which was published in Yapraq Quarterly, No. 27 (2005), investigated one of the types of Turkmen jewelry.

3. Research question

- What are the categories of motifs of Turkmen jewelry influenced by religious beliefs and ideas?

4. Research hypothesis

Most of the patterns and designs of Turkmen jewelry have been influenced by the religious beliefs and ideas of the people in different rural, nomadic, and urban Turkmen areas.

¹ It is an ornament that is either sewn to children's clothes or hung around children's necks as scrolls. This ornament can be opened and closed and a surah from the Quran is placed inside it.

References

- 1- Bahmani, P. (2004). Role and Symbol in Traditional Arts of Iran. Hirmand.
- 2- Batirava, M. (2005). Protective Necklace for Evil Eyes. Yapraq Quarterly, 27.
- 3- Ejitova, J., Joomaniiazova, E., & Evegini, M. G. Turkmen folk art. Eshgh Abad (Turkmenistan).
- 4- Ga/bansoltan Eye Magazine, No. 1, 1990.
- 5- Interview with Ahmed Agh on 24/5/2011, 25/8/2011, 27/8/2011, 28/8/2011, 26/6/2012.
- 6- Kalte, E. (2003). Turkmen Jewelry. Il Arman, Gonbad Kavus
- 7- Maatoufi, A. (2009). History of Turkmen Culture and Art. (third volume). Association of Cultural Works and Honors of University of Tehran
- 8- Mohammadi, R. (2009). Clothes and Jewelry of the Turkmen People. Jamal Honar, Tehran.
- 9- Nazari Dashli Brun, Z. (2006). Hands and Roles. Turkmen jewelries, 2 , 30.
- 10- Omidi, N. (2003). Eye and Heart and Hands. published, Mashhad.
- 11- Onag, F. (2002). Identification and Examination of Handicrafts, Felting, Needlework, Silk Weaving in Goklan-neshin Villages of Kalaleh. Tehran, Cultural Heritage of the country, research assistant, Archeology Research Institute, Cultural Heritage Management of Golestan Province, Ethnoarchaeological studies of Goklan
- 12- Vambry, A. (1995). Travel of False Derwish in Middle Asian Khanates. Khajeh Noorian, Fereydoun, Tehran, Scientific and Cultural.

علمی

تأثیر عقیده‌ها و باورهای دینی بر آرایه‌های زیورآلات ترکمن

مصطفی رستمی*^۱، طاهره میر^۲ ^۱ دانشیار گروه صنایع دستی و پژوهش هنر، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه مازندران، مازندران، ایران.

ایمیل: m.rostami@umz.ac.ir

^۲ کارشناسی ارشد پژوهش هنر، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه مازندران، مازندران، ایران.ایمیل: Tahereh_mir64@yahoo.com

تاریخ دریافت:

۱۲ بهمن ۱۴۰۱

تاریخ پذیرش:

۱۴ شهریور ۱۴۰۲

تاریخ انتشار:

۰۲ بهمن ۱۴۰۲

کلیدواژه‌ها:

عقیده‌ها و باورها، آرایه‌ها، زیورآلات، مردم‌شناسی، ترکمن

چکیده

بسیاری از نقش‌ها و طرح‌های انواع زیورآلات ترکمنی، متأثر از عقیده‌ها و باورهای دینی مردم در نواحی مختلف روستایی، عشایری و شهری ترکمن‌نشین بوده است. انواع آرایه‌های زیورآلات ترکمن، بسیاری از عقیده‌ها و باورهای اسلامی، توتیمیزم و سایر آیین‌ها را چون رازهایی نهفته در دل خود پنهان می‌دارند تا برای آنان که می‌دانند و یا از میان علامت‌ها و نشان‌ها، اسرار را کشف می‌کنند، رخ بنمایند. تنوع عقیده‌ها و توتیم‌ها در قوم ترکمن سبب گردیده است تا گونه‌های فراوانی از نقش‌ها، برای کاربردهای مختلف در زیورآلات ترکمن خلق و ماندگار شوند. آنچه که در هنر ترکمن بیشتر خودنمایی می‌کند، باور و آداب و رسوم گوناگون این قوم است. بسیاری از این نقش‌ها برگرفته از نوع عقیده و باور آنهاست و هنرمند ترکمن آن را به شکل انتزاعی در هنر خود پیاده می‌کند. در باور ترکمن این زیورها علاوه بر جنبه تزیینی، آن‌ها را در مقابل نیروهای ناشناخته حمایت می‌کند. هدف از این پژوهش، ضمن بیان اجمالی از ویژگی‌های زیورآلات ترکمن، بررسی چگونگی و گوناگونی تأثیر باور و عقیده بر زیورآلات ترکمن و به‌ویژه باورهای مذهبی است. در این پژوهش، که از شیوه توصیفی - تحلیلی استفاده گردید، با توجه به محدودیت منابع، تأکید بر مطالعات میدانی و به‌ویژه مشاهده آثار برگزیده از نمونه‌های موجود در مراکز فروش زیورآلات، مجموعه‌های شخصی و خانوادگی و نیز مصاحبه با استادان زیورساز ترکمن و مطالعه برخی نمونه‌های چاپ‌شده در منابع مختلف مد نظر قرار گرفت

* نویسنده مسئول: مصطفی رستمی

ایمیل: m.rostami@umz.ac.ir

تلفن: ۰۹۱۱۱۱۴۴۸۴۴

آدرس: دانشکده هنر و معماری، دانشگاه مازندران، مازندران،

ایران

۱ مقدمه

ساخت و تولید زیورآلات محلی در ایران، سابقه طولانی داشته و از دیر باز مرسوم بوده است، اما زیورآلات ترکمن نسبت به زیورآلات محلی مناطق دیگر کمتر به فراموشی رفته است. زیورآلات ترکمن اغلب به صورت قطعات درشت ساخته می‌شوند و فاقد جزئیات است که بر سطح آن‌ها طرح‌های ساده شده‌ای از گل و گیاه و نقش‌های جادویی با نگین‌هایی از عقیق و در برخی مواقع از شیشه‌های رنگی استفاده می‌گردد.

امروزه بیشتر هنرهای ترکمن در کارگاه‌های خانگی تولید می‌شوند و بر این اساس تنها منبع مهم برای مطالعه و شناخت آن‌ها، خود آثار به جای مانده و یا در حال تولید می‌باشند. این پژوهش تلاش دارد تا ضمن طبقه‌بندی گونه‌های زیورآلات، تأثیر عقیده‌ها و باورهای اسلامی، توتیمیزم و آیین‌ها را بر زیورآلات ترکمن به منظور احیاء این هنر در منطقه مورد بررسی قرار دهد.

زیورآلات ترکمن نه تنها برای زنان، بلکه برای مردان نیز استفاده می‌شده است. قابل ذکر است که این زیورآلات برای مردان جنبه تزئینی نداشته است، بلکه جنبه باور و عقیده را در ذهن تداعی می‌کند. به عنوان مثال می‌توان به زیوری اشاره کرد که به شکل تیر و کمان است؛ زیرا تیر و کمان، نماد قدرت در فرهنگ ترکمن می‌باشد.

در اکثر زیورآلات ترکمن شرابه‌هایی آویزان می‌باشد که در هنگام حرکت، صدای جرینگ جرینگ این زیورآلات، آن‌ها را از شر ارواح خبیسه دور می‌کند و این باوری بود که از گذشته‌های دور به جای مانده است و جالب اینجا است که با گذشت زمان حتی با پذیرش دین اسلام، این باور هنوز در میان این قوم وجود دارد.

در میان زیورآلات ترکمن تعداد زیادی از آن مخصوص زیورآلات کودکان خردسال و نوجوان می‌باشد. نیاکان ترکمن جهت حفظ فرزندان خود از حوادث غیر مترقبه غیبی، انواع زیورآلات مخصوص،

مانند طومار را از گردن بچه‌های خود آویزان می‌کنند. در فرهنگ ترکمن رسمی وجود دارد که وقتی کودکی به دنیا می‌آید، برای دفع بلا و چشم زخم، زیورهایی را به کودکان می‌آویزند و هنگامی که کودک شروع به راه رفتن می‌کند، زنگوله‌هایی که «بوقاوی» نام دارد، به پای کودک می‌بندند و این زیور به هنگام راه رفتن صدای جرینگ جرینگ می‌دهد که به باور ترکمن، این نوع صدای زیورآلات به مفهوم دفع بلا است.

ترکمن‌ها مردمانی هستند با فرهنگ پیچیده و متفاوت که اسرار زیادی در آن‌ها نهفته است. قومی که برای هنر خود احترام فراوانی قایل می‌باشند. زرگر ترکمن اندیشه‌ها و تفکرات خود را به زیبایی روی زیور خود حک می‌کند. آن‌ها عناصری را که برگرفته از طبیعت اطرافشان می‌باشد، در هنر خود بهره می‌گیرند. ترکمن‌ها به دلیل اعتقادهای مذهبی خود، استفاده از نقش‌های طبیعی حیوانی و انسانی را در هنر خود جایز نمی‌دانند و بیشتر از شکل‌ها و نگاره‌های انتزاعی آن‌ها استفاده می‌کنند.

در این پژوهش که به شیوه تحلیلی-توصیفی انجام شد و داده‌های آن به شیوه کتابخانه‌ای و به-ویژه میدانی (مشاهده و مصاحبه) گردآوری گردید، سعی بر آن شد تا ضمن برشمردن ویژگی‌ها و گونه‌های زیورآلات ترکمن، نقش عقیده‌ها و باورهای مردم ترکمن در آرایه‌های زیورآلات مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد.

۲ در نوشتار حاضر، نگارندگان در جست‌وجوی یافتن پاسخ‌هایی برای پرسش‌های زیر بوده‌اند:

۱- نقش باور و عقیده‌های مذهبی در هنر زیورآلات ترکمن چگونه بوده است؟

۲- نقش‌مایه‌های زیورآلات ترکمنی متأثر از باورها و عقیده‌های مذهبی از چه دسته‌بندی برخوردارند؟

با عنایت به بررسی و جست‌وجوهای به‌عمل‌آمده در پایگاه‌ها و کتابخانه‌های مختلف، می‌توان

زیورآلات ترکمن، مشاهده نشده است. بر روی این زیورآلات طرح‌های انتزاعی از گل و گیاه و حیوانات وجود دارد. این زیورها که از گذشته‌های دور مورد استفاده قرار می‌گرفته، فاقد جزئیات بوده و بیشتر در مراسم خاص و جشن‌ها مورد استفاده قرار می‌گرفته است. صدای جرینگ جرینگ آن‌ها طلسم محافظی است که ارواح شرور را دور می‌کند و با نگاهی به باور ترکمن‌ها در باب باطل‌السحر بودن فلزات، ما را وادار به قبول این نظریه می‌کند (نظری داشلی برون، ۱۳۸۲: ۳۰).

هیچ یک از اقوام ایران زمین همانند ترکمن‌ها، هنر جواهرسازی را به کمال نرسانده‌اند. زنان ترکمن از کودکی با انواع زیورهای طلا و نقره و سنگ‌های قیمتی آشنا شده و خود را با آن می‌آراسته‌اند؛ زیرا بر این باور بوده‌اند که زن با زیورآلات زیباتر است.

همان طور که گفته شد، در ساخت زیورآلات ترکمن عموماً از نقره استفاده می‌شده، ولی از طلا نیز به‌ندرت - آن هم برای طبقه اشرافی - استفاده می‌شده است. ترکمن‌ها بر این باورند که نقره خاصیت میکروب‌کشی دارد و به این علت زیورآلات خود را بیشتر از جنس نقره می‌سازند و آن را به عنوان مرهم زخم بر زخم‌های خود می‌گذارند (محمدی، ۱۳۸۳: ۹۵).

به جز مراسم ویژه، امروزه بسیاری از زنان ترکمن، به‌خصوص زنان مسن‌تر در زندگی روزمره نیز از این زیورآلات استفاده می‌نمایند، به طوری که گویی همیشه آماده رفتن به مهمانی یا جنگ می‌باشند. در گذشته این زیورآلات برای زن ترکمن تنها وسیله‌ای برای آراستن نبود، بلکه ابزاری برای دفاع از خود نیز به حساب می‌آمده است. در جنگ‌ها زنان ترکمن نیز دوشادوش مردانشان می‌جنگیدند و قبه نوک‌تیز، حکم کلاه‌خود را داشته و گل یقه بزرگ زنان و

پژوهش‌های زیر را نزدیک و مرتبط با محتوای پژوهش حاضر دانست که نگارندگان سعی کرده‌اند تا از آن‌ها بهره‌گیری نمایند.

۱- رامونا محمدی در کتابی با عنوان «پوشاک و زیورآلات مردم ترکمن» (۱۳۸۸)، پوشاک و زیورآلات ترکمن و نقش‌های آن‌ها را به‌خوبی معرفی کرده است.

۲- ابراهیم کلت، در کتابی با عنوان «زیورآلات ترکمن» (۱۳۸۲)، به معرفی زیورآلات ترکمن پرداخته، ولی اشاره‌ای به نقش‌های ویژه آن‌ها نکرده است.

۳- اسدالله معطوفی در کتابی با عنوان «تاریخ فرهنگ و هنر ترکمنان»، جلد سوم (۱۳۸۸)، به ارائه اطلاعات مفیدی درباره هنرهای ترکمن و فرهنگ آن‌ها پرداخته است.

۴- ناهید امیدی در کتابی با عنوان «دید و دل و دست» (۱۳۸۲)، به معرفی هنرهای مردمان خراسان و از جمله هنر ترکمن پرداخته‌اند، ولی اشاره‌ای به نقش‌های هنرهای ترکمن نکرده است.

۵- مارال باتیروا در مقاله‌ای با عنوان «بزبند حافظتی برای چشم‌زخم» که در فصل‌نامه یاپراق، شماره ۲۷ (۱۳۸۴)، به چاپ رسیده، به بررسی یکی از گونه‌های زیورآلات ترکمن پرداخته است.

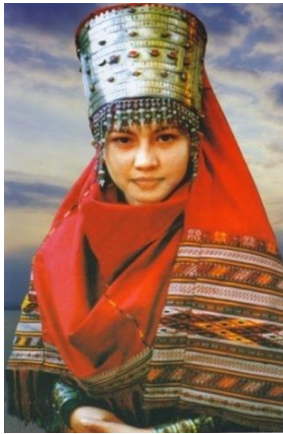
۲ ویژگی‌ها و گونه‌های زیورآلات ترکمن

زیورآلات ترکمن در قطعات درشت ساخته می‌شوند و غالباً از جنس نقره می‌باشند و در ساخت آن‌ها به‌ندرت از طلا استفاده می‌شود. در طول تاریخ در میان ساکنان ایران‌زمین، زیورهای به‌درستی

باز و بسته شدن است و داخل آن را سوره‌ای از قرآن می‌گذارند.

^۱ زیوری است که یا به لباس‌های کودکان دوخته می‌شود یا به عنوان طومار به گردن کودکان آویخته می‌گردد. این زیور قابل

مطالاً تزئین می‌کنند. نحوه بستن این سربندها در میان طوایف مختلف ترکمن متفاوت بوده و در جلو سر، پیشانی، موها و یا در دو طرف کلاه دوخته می‌شوند. این زیورها در اندازه‌های بزرگ ساخته می‌شوند. این زیورها علاوه بر جنبه تزئینی، کاربرد دفاعی نیز داشته است. این زیورها با نام‌های گوناگون خوانده می‌شود، مانند: اوگرمه (Ogarmah) (تصویر ۱) قبه^۲ (Ghobe) (تصویر ۲)

تصویر ۱. اوگرمه، (Ga/bansoltan , 2001:1)

می‌شوند. این زیورها بیشتر برگرفته از اشکال هندسی می‌باشند، مانند: آگین لیک^۱ (Agin lik)، کوموش پول^۲ (Komushpul) و چانگه^۳ (Change) (تصویر ۳) و انواع سنجاق سینه (تصویر ۴).

^۳ زیوری لوزی شکل است و دارای تزئینات نقوش هندسی و غیر هندسی می‌باشد.

النگوهایی که از ساعد تا آرنج را می‌پوشاند، حکم سپر و زره را داشته است (وامبری، ۱۳۸۴: ۴۸).

زیورهای ترکمن را از حیث کاربرد می‌توان به سه گروه زیر دسته‌بندی کرد:

۱- گروه اول زیورآلاتی که مربوط به سر می‌باشند. دختران ترکمن پس از ازدواج، به جای کلاه از سربندهایی که به صورت خاصی دور سر پیچانده می‌شود، استفاده می‌کنند. به سر بند زنان عموماً «آلین‌دانگی» گفته می‌شود. این سر بند را همانند کلاه دختران، با زیورهای نقره‌ای

تصویر ۲. قبه زیور مخصوص پیشانی (نگارندگان)

گروه دوم زیورهایی هستند که به لباس متصل می‌شوند. این زیورها نیز همانند زیورهای مربوط به سر علاوه بر جنبه تزئینی، کاربرد دفاعی نیز داشته است و در قطعات و اندازه‌های بزرگ استفاده

^۱ برای تزئین کلاه در میان اقوام تکه و گوکلان وجود دارد و بلندتر از سر بند زنان طایفه یموت است.

^۲ این زیور مخصوص دختران ترکمن می‌باشد. آن‌ها این زیور را بر روی کلاه سوزن دوزی شده‌ی خود قرار می‌دهند.

تصویر ۴. یک نوع سنجاق سینه (نگارندگان)

تصویر ۳. زیورچانگه، (محمدی، ۱۳۹، ۱۳۸۳)

زیک^۱ (Belzik) (تصویر ۵)، اوزوق^۲ (Ozogh) (تصویر ۶)، بوقاو^۳ (Boghav) و طوق^۴ (محمدی، ۱۳۸۳: ۹۶).

۲- گروه سوم زیورهایی هستند که به صورت مجزا و برای استفاده در قسمت‌های مختلف بدن، نظیر دست، پا و گردن ساخته می‌شوند، بدون آن که به لباس دوخته شوند. این زیورها بیشترین کاربرد را در بین زنان ترکمن دارند. مانند بیله

تصویر ۵. زیور دست (بیله زیک) (نگارندگان)

تصویر ۶. زیور دست (اوزوق) (نگارندگان)

^۳ حلقه بزرگ طوق مانند سنگین و مجلی از جنس نقره است که به دورگردن، آویخته شده و به وسیله گیره‌ای در یک طرف باز و بسته می‌شود.
^۴ این گردنبند مخصوص زنان طایفه یموت می‌باشد و دارای آویزهای فراوانی است.

^۱ دست‌بندی از جنس نقره است که دارای چهار یا پنج انگشتر با تک نگینی زیباست که هر یک از این انگشترها به وسیله زنجیری نقره‌ای به دست‌بند وصل می‌شود. این نوع دست‌بند به دور مچ و به پنج انگشت متصل می‌شود.
^۲ همان النگو در نزد پارسیان است.

۳ تأثیر عقیده‌ها و باورها بر آرایه‌های زیورآلات ترکمن

دستاورد‌های زرگران محلی ترکمن حاکی از باورها و اندیشه‌های این قوم و شرایط زیست‌محیطی و اجتماعی آنان است. این هنرمندان اندیشه‌ها و اعتقادهای خود را روی زیورهای دست‌ساخت خود حک می‌کنند و از طبیعت پیرامون خود برای ساخت آن‌ها الهام می‌گیرند. این زیورها که وزن خیلی سنگینی دارند، برای اهداف خاصی به این شکل ساخته می‌شده‌اند، زیرا زنان ترکمن دوشادوش مردان در جنگ‌های روسیه شرکت می‌کرده و این زیورها برای آن‌ها نه تنها جنبه تزیینی داشته، بلکه کاربرد دفاعی نیز داشته است و با گذشت زمان هنوز این زیورها در اندازه‌ها و قطعات درشت و سنگین ساخته می‌شوند. گویی صدای جرینگ جرینگ این زیورآلات طلسم محافظتی است که ارواح شرور را دور می‌کند. ترکمن‌ها به سبب اعتقادهای مذهبی خود طرح انسان و دیگر موجودات جان‌دار را روی لباس و زیورها جایز نمی‌دانند. سنگ نیز در زیورآلات ترکمن همان جایگاه فلز را دارد و زرگر ترکمن بیشتر از سنگ‌های عقیق استفاده می‌کند. طرح‌هایی که زرگران بر بافته‌ها و ساخته‌های خود نقش می‌کنند، بیشتر طرح‌های انتزاعی از این حیوانات است. (تصویرهای ۸ و ۷) نکته جالب توجه دیگر این است که هنرمند ترکمن از رنگ قرمز به وفور در هنر خود استفاده می‌کند؛ زیرا این رنگ نماد نیروی جوانی و شادابی است. در زیورآلات ترکمن بیشتر از فلز نقره استفاده می‌شود؛ چراکه در باور ترکمن این فلز خاصیت میکروب‌کشی دارد و مردانی که در جنگ زخمی می‌شده‌اند، این فلز را بر روی زخم‌های خود می‌گذاشته‌اند.

۴ عقیده‌ها و باورهای تأثیرگذار بر آرایه‌های زیورآلات ترکمن

الف) عقیده‌های اسلامی

در زیورآلات ترکمن به نقش‌هایی برمی‌خوریم که همه آن‌ها به نوعی در فعالیت انسان‌ها نقش اساسی دارند. اسلام از گذشته‌های دور بر هنر مسلمانان تأثیر چشمگیری داشته است. به طوری که نمونه‌های آن را می‌توان در مسجدها، امام زاده‌ها، تکیه‌ها و... مشاهده نمود. نمونه‌های این تأثیر را در هنر ترکمن نیز می‌توان مشاهده کرد. زیورآلات ترکمن که عمدتاً مورد استفاده زنان می‌باشد، معمولاً از نقره ساخته می‌شوند و از این رو صنعت زیورسازی ترکمن را نقره‌کاری نیز می‌گویند. کراهت استفاده از طلا برای مردان در دین مبین اسلام نیز یکی از علت‌های عمومیت استفاده از نقره می‌باشد. در زیورآلات ترکمن به انواع نقش‌های حیوانی که به شکل انتزاعی بیان شده‌اند، برمی‌خوریم؛ چراکه زرگر ترکمن این طرح‌ها را به علت اعتقادهای اسلامی خود جایز نمی‌دانسته و سعی می‌کرده است تا از نقش‌های حیوانات حلال گوشت استفاده کند. این تأثیر نه تنها در هنر زیورآلات، بلکه در هنرهای دیگر ترکمن نیز مشاهده شده است. گاهی ترکمن‌ها سوره‌هایی از قرآن کریم را در زیورآلات خود به کار می‌برند. به عنوان نمونه جالب، می‌توان به زیوری اشاره کرد که «طومار» نام دارد و در داخل آن سوره‌ای از قرآن استفاده می‌کنند و اعتقاد بر این است که این زیور، آن‌ها را از بلا دور خواهد کرد. از دیگر عقیده‌های اسلامی که در هنرهای ترکمن-مخصوصاً زیورآلات- استفاده می‌شود، به کارگیری رنگ سبز است؛ زیرا رنگ سبز نماد خاندان رسول خدا است. زیورآلات ترکمن علاوه بر جنبه‌های تزیینی و دفاعی، حکم پوشش و حجاب را نیز در بین خانم‌ها داشته است. استفاده از سطوح پهن و ریشه‌ای که بخش قابل توجهی از بدن (نظیر، سر، گردن و دست‌ها) را می‌پوشاند، خود نشان از این نوع کاربرد زیورآلات ترکمن دارد.

۵ نقش‌ها و آرایه‌های تأثیرگرفته از عقیده‌ها و باورهای ترکمن

۵/۱ نقش‌هایی با محوریت حیوانات

الف) شاخ قوچ

در بسیاری از سفالینه‌های پیش از تاریخ و از جمله سیلک، به نقش‌های انواع حیوانات بر می‌خوریم که هرکدام از آن‌ها می‌توانند، نماد یا رمزی از نیروی حیات، باروری و عناصر کیهانی باشند. به عنوان مثال قوچ نماد آرامی، باروری، تواضع، نعمت، برکت، خورشید، رام کردن، نیرومندی، وقار و دانایی است (بهمنی، ۱۳۸۳: ۱۳۸).

شاخ قوچ به عنوان مظهر آفرینش، شعاع نور، جنگ و خشونت می‌باشد. در باورهای قومی و اسطوره‌ای، این حیوان اولین علامت منطقه البروج (ماه فروردین) می‌باشند و از این روی، نماد افکار نو و طلوع دوره جدید است (همان). شاخ قوچ، غالباً نماد قدرت و باروری در هنر ترکمن یاد می‌شود. (تصویر ۷)

تصویر ۷. نقش شاخ قوچ بر روی زیور ترکمن (محمدی، ۱۳۸۳: ۲۰۲)

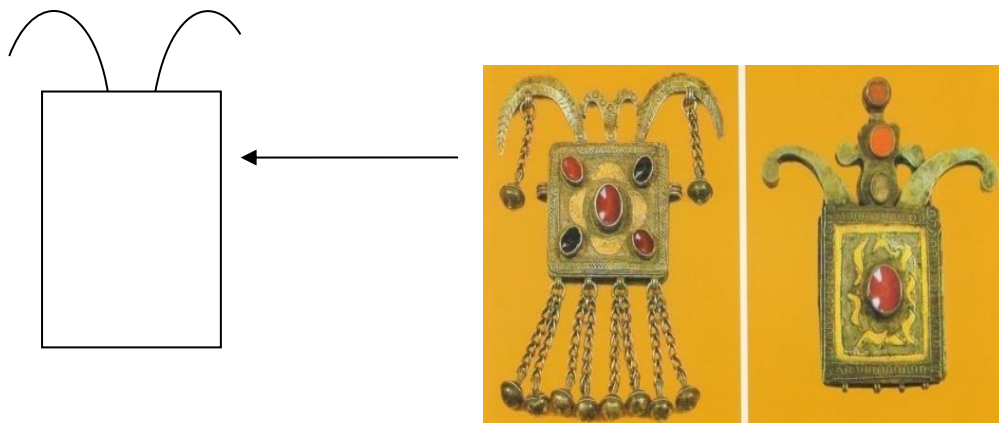
کوچک و قابل باز و بسته شدن است و داخل آن غالباً سوره‌ای از قرآن و یا دعا گذارده می‌شود تا طفل را از شومی، بلا، چشم و زبان بد حفظ نماید. این زیور به شکل مربع یا دایره است که در چهار طرف آن حلقه‌هایی برای دوختن به لباس و در وسط آن

ب) عقیده‌های توتیمیزم و سایر آیین‌ها

ترکمن‌ها قبل از اسلام مانند سایر اقوام آسیای مرکزی، تحت تأثیر اندیشه‌های مختلف مذهبی بوده‌اند (مانند بودایی، مانوی، شمنی، طبیعت-پرستی) و باورهای خاصی داشته‌اند. اعتقاد به تقدس آب، تقدس ارواح نیاکان، نیروهای نامرئی و نمونه‌های دیگر از جمله این عقیده‌هاست. اعتقاد به نیروهای نامرئی هم اکنون در زیورآلات ترکمن مشاهده می‌شود. به عنوان مثال در اکثر زیورآلات شرابه‌هایی آویزان می‌باشد؛ زیرا زرگر ترکمن معتقد است، صدای جرینگ جرینگ این زیورآلات آن‌ها را از شر ارواح خبیثه دور خواهد کرد. جالب این است که ترکمن‌ها با گذشت زمان و حتی با گرویدن دین اسلام هنوز بر عقیده‌های خود پا برچا هستند، به طوری که بسیاری از این عقیده‌ها را می‌توان در هنرهای ترکمن امروز مشاهده کرد.

یکی از زیورهایی که شاخ قوچ در آن کاربرد فراوان دارد، «بزنبد» است. این نوع زیور، از جمله زیورآلاتی است یا به لباس کودکان (پشت کت، پشت نیم‌تنه و یا به آستین لباس) دوخته شده و یا به عنوان طومار بر گردنشان انداخته می‌شود. این زیور، محفظه‌ای

نیز سنگ عقیق گذاشته می‌شود (باتیروا، ۱۳۸۴:
۵۳). (تصویر ۸)

تصویر ۸. نقش شاخ قوچ در بزبند (محمدی، ۱۳۸۳: ۴۳)

پرنده نماد عروج و صلح در فرهنگ ترکمن است.
(تصویر ۹)

ب) پرنده

از دیگر طرح‌هایی است که در زیورآلات ترکمن می‌توان به وفور مشاهده نمود، نقش پرنده‌ای است که به صورت کامل، سر و نوک آن مشاهده می‌شود.

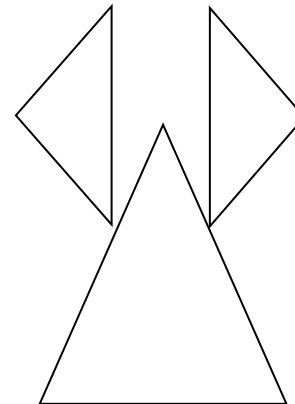
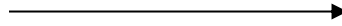

تصویر ۹. نقش پرنده در زیور طوق (مأخذ: نگارندگان)

بیشترین کاربرد را در هنرهای ترکمن دارد. "چانگه" نام زیوری است مخصوص لباس زنان که از مثلث - که سمبل کوهان شتر است- تشکیل می‌شود. (تصویر ۱۰) در ساخت این زیور از شکل لوزی نیز بهره می‌برند که جای خود بدان پرداخته می‌شود.

ج) شتر

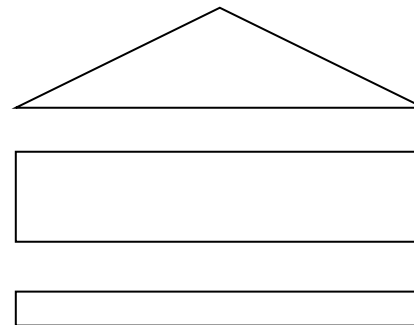
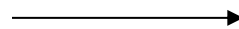
شتر در میان ترکمن‌ها مقدس‌ترین حیوان به شمار می‌رود و زرگر ترکمن آن را به شکل نمادین در هنر خود پیاده می‌کند. مثلث در بسیاری از فرهنگ‌ها نماد کوه و استواری است. زرگر ترکمن از مثلث به عنوان نمادی از کوهان شتر بهره می‌برد. این نقش

تصویر ۱۰. چانگاه به شکل مثلث (مأخذ: نگارندگان، از آرشیو شخصی استاد احمد آق^۱)

سوره‌ای از قرآن و یا دعا می‌آرایند و به خاطر چنین باوری بود که از گذشته‌های دور به جای مانده است. (تصویر ۱۱)

ترکمن‌ها زیور دیگری به نام «طومار» دارند که به شکل مثلث (نماد کوهان شتر) است و در قاعده‌ای آن آویزه‌های مزین به نگین با اشکال گوناگون در چند ردیف قرار می‌گیرند و برای آن که به هم پیچیده نشوند، آن را روی پارچه مستطیل دوخته و با بند به گردن می‌آویزند. به منظور رفع بلا داخل آن را با

تصویر ۱۱. زیور طومار به شکل مثلث (مأخذ: نگارندگان)

نقش‌های حیوانی، ماهی است که بیشتر در طرح‌های گل یقه استفاده می‌شود. (تصویر ۱۲)

(د) ماهی

همان طور که اشاره شد، ترکمن‌ها نقش حیوانات را بر هنر خود جایز نمی‌دانند و این طرح‌ها به‌ناچار در قالب شکل انتزاعی استفاده می‌شود. از جمله این

^۱ - زیورساز معروف ترکمن

تصویر ۱۲. نقش انتزاعی ماهی (مأخذ: نگارندگان، از آرشیو شخصی استاد احمد آق)

فراوان در هنر خود استفاده می‌کند. این نقوش بیشتر شامل لوزی، مربع و مثلث است.

الف) مربع

زیور دیگری که در میان ترکمن‌ها رایج می‌باشد، «دوغاب» نام دارد. این زیور غالباً با پایه مربع ساخته می‌شود و جهت نگهداری انواع دعا و طلسم به کار می‌رود (معطوفی، ۱۳۸۳: ۱۵۹). نقش مربع نسبت به طرح‌های هندسی دیگر، کمتر در هنر ترکمن استفاده می‌شود. (تصویر ۱۳)

۵٫۲ نقش‌های هندسی

هنرمندان به سبب تجربه‌ای که به دست آورده بودند، با در هم آمیختن خطوط، به ایجاد اشکال هندسی زیبایی موفق شده‌اند. داخل این اشکال نیز با طرح‌های کوچک‌تری پوشیده شده که هر یک دارای معانی خاص و بیان‌کننده موضوعی می‌باشند. مثلاً خطوط موازی منکسر که داخل مستطیلی محاطاند، مقدار آب را نشان می‌دهند و یا مثلثی که داخل آن خط شطرنجی طرح گردیده، نمایانگر کوه است (بهمنی، ۱۳۸۳: ۱۲۹).

ترکمن‌ها نقوش هندسی را نمادی از ثبات و استقامت در هنرهای خود می‌دانند و بدین سبب

تصویر ۱۳. دوغاب به شکل مربع (محمدی، ۱۳۸۳: ۱۵۱)

ب) مثلث

از مثلث در زیورآلات ترکمن فراوان استفاده می‌شود. نمونه بارز آن در «چانگه» زیور مخصوص لباس زنان ترکمن است که علاوه بر لوزی، از پایه مثلث نیز ساخته می‌شود. (تصویر ۱۰) در زیوری به نام «طومار» که زنان ترکمن آن را به گردن می‌آویزند، از شکل مثلث استفاده می‌شود. (تصویر ۱۱) مثلث در میان ترکمن‌ها، علاوه بر مفهوم استواری، نمادی از کوهان شتر است.

ج) لوزی

از جمله زیورهایی که بین مردم ترکمن رایج می‌باشد، «چانگه» است که علاوه بر مثلث، به شکل لوزی نیز ساخته می‌شود. این زیور مخصوص لباس زنان ترکمن است. لوزی در میان قوم ترکمن به عنوان نماد دوری از چشم بد شناخته می‌شود و زرگران ترکمن این نقش را فراوان روی زیورهای خود حک می‌کنند. (تصویر ۱۴)

تصویر ۱۴. چانگه به شکل لوزی (مأخذ: نگارندگان)

زیور دیگری که در میان زنان ترکمن رایج است، «طوق» یا همان گردن است که به صورت اشکال هندسی- از جمله لوزی- ساخته می‌شود و کاربرد آن

معمولاً بیشتر در میان زنان مسن ترکمن رواج دارد. (تصویر ۱۵)

تصویر ۱۵. گردنبد به شکل لوزی (مأخذ: نگارندگان)

«قوشاق» کمربندی سنگین از جنس نقره است که با عقیق، فیروزه‌های ریز و درشت، سنگ‌های قیمتی

شرابه‌های زیبایی نیز در لبة پایینی خود دارند که زیبایی و صلابتشان را دو چندان می‌نماید. نوعی از این کمر بند «هونجی قوشاق» نامیده می‌شود و آن کمربندی باریک است که با گوی‌های کوچکی چون تسبیح آراسته می‌گردد. این نوع «قوشاق» غالباً در گذشته در مجالس رسمی به‌ویژه عروسی‌ها، توسط دختران جوان، بر روی پیراهن بسته می‌شده است (امیدی، ۱۳۸۲: ۲۳۴۵ - ۲۳۴۴).

و الوان، پولک‌های نقره‌ای، بندها و مفصل‌های متصل به هم با قلم‌زنی و کنده‌کاری مزین می‌شود. (تصویر ۱۶)

لازم به ذکر است که این زیور، مخصوص زنان ثروتمند و متمول ترکمن می‌باشد تا جایی که یک نوع سنگین و توپر آن را که عرضش گاه به ۱۰ سانتی‌متر نیز می‌رسد، طبقة اشراف، خان‌ها، سرداران و تجار ایلات و طوایف ترکمن استفاده می‌نمایند. «قوشاق‌ها» همگی با سگک و یا قلاب‌های زیبایی به دور کمر بسته می‌شود و بعضی از انواع آن‌ها

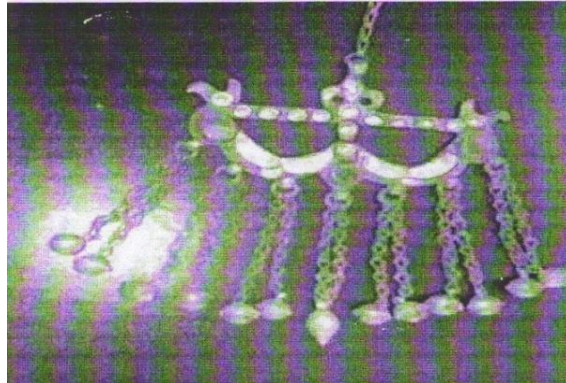

تصویر ۱۶. قوشاق به شکل لوزی (ن مأخذ: گارندگان)

سالگی در پشت کت یا نیم تنه پسر بچه‌ها و گاه دختران دوخته می‌شود (معطوفی، ۱۳۸۳: ۲۳۴۴). فرزند شجاع، رادمرد و وفادار به ایل و تبار، وطن و خانواده می‌باشد (اونق، ۱۳۸۳: ۲۵). (تصویر ۱۷)

(د) نیم دایره (هلال یا کمان)

ترکمن‌ها زیوری به شکل تیر و کمان دارند که در اصطلاح ترکمنی، "آق یای" نام دارد که به شکل تیر و کمان است و آویزها و شرابه‌هایی زیبایی به لبة پایینی آن آویخته شده و اغلب در سن پنج تا هشت

تصویر ۱۷. آق یای به شکل تیر و کمان (مأخذ: نگارندگان)

آنان به تدریج تبدیل به خدایی گردید که پرستش می‌شد. چلیپا تصویری بود که فضا را به چهار قسمت تقسیم می‌کرد و مرکز آن نقطه‌ایی قرار داشت که محور آن را می‌ساخت. این طرح به صورت پیایی در تمام تجلیات روح هنر ایرانی مشاهده می‌شود، به‌ویژه که تشکیل‌دهنده آن یک فضای مثالی است که پیش و پس از اسلام عنصر غالب بر اندیشه و تفکر و هنر ایرانی - اسلامی بوده است و نشان‌دهنده نور و روشنایی است که همان نور طبیعی و مرتبط با مظاهری مانند خلاقیت و روشنی می‌باشد. از این رو است که هنر ایرانی را در جست‌وجوی نور و روشنایی می‌دانند (همان).

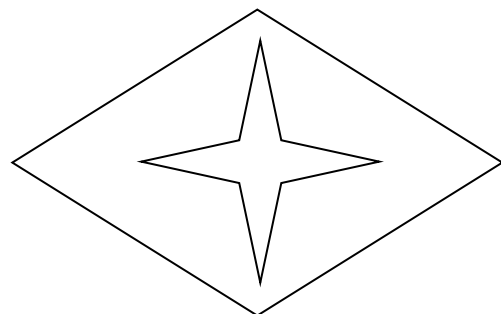
الف) ستاره

زن ترکمن ستاره هشت پر را نشانه بخت و اقبال می‌داند و زرگر ترکمن این ستاره را فراوان بر زیورهای خود حک می‌کند. این زیور «قوشاق» نام دارد و زیور مخصوص کمر می‌باشد. (تصویر ۱۸)

۵،۳ نقش‌های با محوریت اجرام آسمانی

نقش‌های چلیپا و خورشید و ماه و ستاره در تمدن ایران باستان فراوان قابل مشاهده‌اند و همگی به نحوی یادآور آتش و نورند. در آیات قرآن کریم نیز به صراحت از تقدس این چهار عنصر حیاتی سخن به میان آمده است. قرآن مجید این عناصر را نشانه یگانگی ذات خدا و حتی این نشانه‌های طبیعت را مظهر تجلی توحید دانسته و مشرکان را به مبارزه- طلبی می‌خواند (آیات ۱۱ و ۱۰ سوره لقمان، آیات ۲۰ و ۲۱ سوره فجر، آیات ۱۰ و ۱۱ سوره ق).

قدیمی‌ترین نقش چلیپا بر روی آثار سفالین تمدن شوش ظاهر شد. در ایران زمین این نقش نماد خورشید و ماه و ستاره و آتش است و نشان از تقدس آسمان و خورشید دارد (بهمنی، ۱۳۸۳: ۳۸). درخشندگی نور ستارگان- که نمادی از آسمان است- و خورشید به عنوان عامل اصلی نور و گرما در نزد

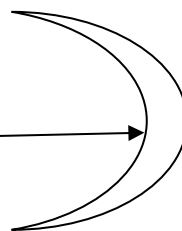
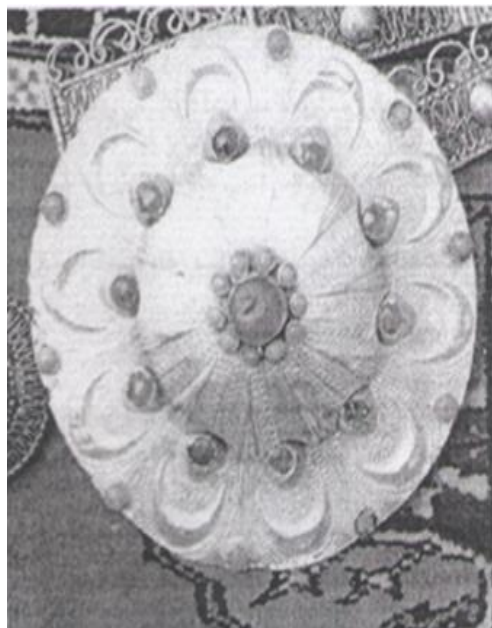

تصویر ۱۸. نقش ستاره بر روی قوشاق (مأخذ: نگارندگان)

ترکمن‌ها دایره را به عنوان نمادی از جهان می‌دانند. نگین وسط گل یقه را خورشید و نگین‌های دور تا دور آن را ستاره و سیاره‌های دیگر می‌دانند و نقش حلال ماه را بر این زیور حک می‌کنند. زرگر ترکمن ماه و خورشید را نشانهٔ روشنی و آورندهٔ نور و روشنایی به خانه می‌داند (کلته، ۱۳۸۳: ۲۳). (تصویر ۱۹)

ب) ماه و خورشید

ترکمن‌ها زیوری به نام گل یقه دارند که به شکل دایره است. زیوری قلاب‌مانند که از طلا و نقره ساخته می‌شود. این زیور در اندازه‌های مختلف مورد استفاده قرار می‌گیرد و معمولاً با نگین‌هایی از فیروزه، سنگ عقیق و یا شیشه‌های رنگین مزین می‌گردد. به‌کارگیری سنگ و استفاده از فلز نقره، در باور ترکمن خاصیت دارویی و شفابخشی دارد.

خورشید

ستاره

تصویر ۱۹. گل یقه به شکل دایره (مأخذ: نگارندگان)

جدول ۱. نقش‌ها و آرایه‌های زیورآلات متأثر از عقیده‌ها و باورهای ترکمن (مأخذ: نگارندگان)

شاخ قوچ، غالباً نماد قدرت و باروری در هنر ترکمن یاد می‌شود.	تصویر ۷ و ۸	شاخ قوچ	نقش‌هایی با محوریت حیوانات	۱
پرنده، نماد عروج و صلح در فرهنگ ترکمن است.	تصویر ۹	پرنده		
زرگر ترکمن از مثلث به عنوان نمادی از کوهان شتر بهره می‌برد. شتر در میان ترکمن‌ها مقدس‌ترین حیوان به شمار می‌رود.	تصویر ۱۰ و ۱۱	شتر		
ترکمن‌ها نقش حیوانات را بر هنر خود جایز نمی‌دانند و این نقوش به‌ناچار به شکل انتزاعی در هنر ترکمن استفاده می‌شود. از جمله این نقوش حیوانی، ماهی است که بیشتر در طرح‌های گل یقه استفاده می‌شود.	تصویر ۱۲	ماهی		
زیوری که در میان ترکمن‌ها رایج می‌باشد «دوغب» نام دارد. این زیور غالباً با پایه مربع ساخته می‌شود و جهت نگهداری انواع دعا و طلسم به کار می‌رود	تصویر ۱۳	مربع	نقش‌های هندسی	۲
مثلث در میان ترکمن‌ها، نمادی از کوهان شتر است.	تصویر ۱۴	مثلث		
لوزی در میان قوم ترکمن به عنوان نماد دوری از چشم بد شناخته می‌شود.	تصویر ۱۵ و ۱۶	لوزی		
آویختن این زیور به این شکل برای پسران به مفهوم تربیت فرزندی شجاع، رادمرد و وفادار به ایل و تبار وطن و خانواده می‌باشد.	تصویر ۱۷	نیم دایره (هلال یا کمان)	نقوشی با محوریت اجرام آسمانی	۳
زن ترکمن ستاره هشت پر را نشانه بخت و اقبال می‌داند.	تصویر ۱۸	ستاره		
زرگر ترکمن ماه و خورشید را نشانه روشنی و آورنده نور و روشنایی به خانه می‌داند.	تصویر ۱۹	ماه و خورشید		

۶ نتیجه‌گیری

است. به‌طوری‌که نمونه آن را هم اکنون می‌توان در زیورهای ترکمن مشاهده نمود. با پذیرش دین اسلام این عقیده‌ها کم‌رنگ شده و زیورهای ترکمن هم اکنون

اقوام ترکمن در پیش از اسلام پیرو آیین شمنیسم بوده‌اند و این آیین برگرفته از سحر و جادو بوده

خود استفاده می‌کند که هر کدام به طریقی در زندگی آن‌ها نقش دارد. به عنوان مثال می‌توان به انواع نقوش هندسی، حیوانی، و طرح‌هایی با محوریت اجرام آسمانی اشاره کرد. زرگر ترکمن از محیط اطراف خود الهام می‌گیرد و آن را در زیور خود حک می‌کند. به عنوان مثال می‌توان به انواع نقوش خورشید، ماه، ستاره اشاره کرد. همچنین ترکمن‌ها به دلیل اعتقادات مذهبی خود استفاده از نقوش حیوانی و انسانی را در هنر خود جایز نمی‌دانند و بیشتر به صورت اشکال هندسی آن را پیاده می‌کنند و هرکدام از این نقوش‌ها بر گرفته از باورها، عقیده‌های دینی و تأثیر آن بر روی زیورهای ترکمن است. نکته قابل توجه این است که نقش محوری دام‌داری و کشاورزی در زندگی در فعالیت مردم ترکمن باعث گردیده، آن‌ها از نقش شاخ قوچ در هنرهای خود بسیار استفاده نمایند. از دیرباز تا به امروز زیبایی برای انسان‌ها به‌خصوص قشر زنان امری مهم بوده و زنان ترکمن نیز از این قاعده مستثنی نیستند. زن ترکمن خود را با زیورآلات سنتی می‌آراید تا زیباتر به نظر بیاید. اکثر این زیورآلات به لباس‌ها دوخته می‌شوند و همین امر باعث شده که زیورآلات جزئی از تزئین لباس‌ها به شمار آید. زن ترکمن منگوله‌هایی روی لباس خود می‌آویزد و باور دارد که این منگوله‌ها او را از شر و بدی دور می‌کند و شیاطین از اطراف او پراکنده می‌شوند. از جمله نقوش تأثیر پذیرفته از باور ترکمن می‌توان به نقش‌هایی با محوریت حیوانات (شامل: شاخ قوچ، پرنده، شتر و ماهی)، نقوش‌های هندسی (از قبیل: مربع، مثلث، لوزی، نیم دایره یا هلال و کمان) و نقوش‌هایی با محوریت اجرام آسمانی (نظیر: ستاره، ماه و خورشید) اشاره کرد که هر کدام نمایانگر نمادی ریشه دارند. به طور مثال: مثلث به عنوان نمادی از کوهان شتر، تیر و کمان نماد شجاعت و دلاوری، لوزی نماد دوری از چشم بد، ستاره نماد بخت و اقبال است. اقوام مختلف ترکمن با تأثیرپذیری از باورها و عقیده‌های دینی و اسطوره‌ای خود- که روزگار درازی است سینه به سینه به آن‌ها رسیده است- زیورآلات خود را برای اهداف زیبایی، حفظ

برگرفته از تلفیق عقاید اسلامی و آیین شمنیسم می‌باشد و این خود حاکی از آن است که مذهب، نقش اساسی در هنرهای ترکمن دارد. دین و اعتقادات مذهبی ترکمن‌ها (اسلام)، یکی از اصولی است که بسیاری از اقوام آن‌ها را با اعتقادات و پوشش خاص شکل داده و به دور هم جمع می‌نماید و به اندیشه‌های آن‌ها هدف و شکل می‌دهد. به عنوان مثال آن‌ها به دلیل محدودیت‌های اعتقادی از نقوش حیوانی به شکل انتزاعی در هنرهایشان استفاده می‌کنند. از عوامل تأثیرگذار در هنرهای ترکمن که نمی‌توان از آن چشم‌پوشی کرد، ذوق، حس زیبایی دوستی، تنوع‌طلبی، جهان‌بینی، اعتقادات و آداب و رسوم آن‌ها است. اهمیت استفاده از زیور نزد ترکمن‌ها علاوه بر جنبه تزئینی و خودآرایی، بیشتر کاربرد مذهبی داشته و همچنین به دلیل جنبه اقتصادی آن به سبب ارزش مادی طلا و نقره بوده است. اساساً ساخت زیورهای ترکمن را نقره تشکیل می‌دهد، به این علت که معتقدند استفاده از نقره سبب فروتنی می‌شود و هم اینکه ارزان‌تر و آسان‌تر از طلا به دست می‌آید. یکی دیگر از خصوصیات بارز این زیورآلات، تولید صدا در هنگام حرکت است که بیانگر جنبه سنتی و فرهنگی این زیورآلات از جمله دفع هرگونه شرارت و شیطان و ارواح خبیثه است. آنچه هنر زیورسازی ترکمن‌ها را از هنرهای مشابه آن متمایز می‌کند، اشکال و نقوش به‌کاررفته روی این زیورآلات است که برخی الهام‌گرفته از طبیعت و پیرامون ترکمن‌هاست و به صورت ساده و خلاصه‌شده به‌کار گرفته شده است. آن‌ها روی لباس کودکانشان زیورهایی به شکل تیر و کمان و شمشیر نسب می‌کردند تا بدین طریق روحیه شادی و جنگجویی در میان فرزندانشان تقویت گردد. استفاده از زیوری به شکل شاخ قوچ که در نزد ترکمن‌ها نشانه قدرت است، اغلب به صورت ساده روی بدنه این زیورها تکرار شده است. از موارد استفاده از اسلیمی‌های تخت روی بیشتر این زیورها، می‌توان به شکل‌های بسیار ساده‌ای از ماهی، پرنده، زنگوله، انار، پروانه، آدمک، هلال، ستاره و اشکال گنبدی اشاره کرد. زرگر ترکمن از نقوش‌هایی در هنر

اعتقادی خود را که از سالیان متمادی به سختی به ارث رسیده است، همچنان حفظ شود و به آن پایبند باشند.

اندیشه‌های اعتقادی و نیز منفعت اقتصادی با نقره و طلا، سنگ‌های مقدس و یا قیمتی می‌آرایند و با جدیت بر این باورند که باید اصالت فکری، سنتی و

منابع

کلته، ابراهیم، ۱۳۸۲، زیورآلات ترکمن، گنبد کاووس: ایل آرمان.

محمدی، رامونا، ۱۳۸۸، پوشاک و زیورآلات مردم ترکمن، تهران: جمال هنر.

معطوفی، اسدالله، ۱۳۸۸، تاریخ فرهنگ و هنر ترکمانان، جلد سوم، تهران: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی دانشگاه تهران.

نظری داشلی برون، زلیخا، ۱۳۸۵، «دست‌ها و نقش‌ها»، زیورهای ترکمنی، شماره ۲: ۳۰.

وامبری، آرمینوس، ۱۳۷۴، سیاحت درویش دروغین در خانات آسیای میانه، خواجه نوریان، فریدون، تهران: انتشارات علمی فرهنگی.

Ejitoва, J., Joomaniiazova, E., Evegēni, M. G, Turkmem folk art. Eshgh Abad (Turkmenestan).

امیدی، ناهید، ۱۳۸۲، کتاب دیده و دل و دست، مشهد: به نشر.

اونق، فریدون، ۱۳۸۱، شناسایی و بررسی هنرهای دستی، نمدمالی، سوزن‌دوزی، ابریشم‌بافی در روستاهای گوکلان‌نشین شهرستان کلالة، تهران: میراث فرهنگی کشور، معاونت پژوهشی، پژوهشکده باستان‌شناسی، مدیریت میراث فرهنگی استان گلستان، مطالعات قوم باستان‌شناسی گوکلان.

باتیروا، مارال، ۱۳۸۴، «بزبند حفاظتی برای چشم-زخم»، فصل‌نامه یاپراق، شماره ۲۷، ۴۱-۲۹.

بهمنی، پردیس، ۱۳۸۳، نقش و نماد در هنرهای سنتی ایران، تهران: انتشارات هیرمند.

Ga/bansoltan Eye Magazine, No. 1, 1990.